

Redacția și Administrația:
Budapesta, VIII, Conti-utca 4.

Aci sunt a să trimite tot felul de scrisori, cereri și bani. Tot aci să primese anunțuri cu prețurile cele mai moderate.

Un numar 10 fileri.

ADEVERUL

ABONAMENTUL:
Pentru Austro-Ungaria:
Pe 1 an — — 2 coroane
Pe 1/2 an — — 1 coroane
Pentru străinătate:
Pe 1 an — — 3 coroane
Pentru America:
Pe 1 an — — 1 dollar

ORGANUL PARTIDULUI SOCIALDEMOCRAT DIN UNGARIA

Foale pentru poporul muncitor român. Redactată de un comitet. Apare după fiecare 15. ale luni.

Khuen a vorbit — poporul va vorbi.

Două ceasuri întregi a vorbit șeful guvernului în ședința de Joi a parlamentului. O vorbire atât de lungă și totuși nimic nou. Aceleași fraze, aceleași argumente în favoarea reformei militare, aceleași promisiuni, că la sfârșitul anului va veni cu reforma electorală și aceeași afirmare nerușinată, știind că țara întreagă ține cu el. Și majoritatea slugarnică din Casa țării a sorbit cuvintele șefului lor binefăcător, acoperirea cu tunete de aplauze spusele sale, strigând: bravo, bravo — ca și publicul naiv și lesne încredător dintr'un circ care saltă de bucurie când vede un comediant scoțind panglice din nas.

Dar în tot cazul din vorbirea prim-ministrului Khuen-Héderváry — situația s'a limpezit cel puțin. Se știe acum ce a adus Khuen din Viena: Nimic. Se știe acum ce voiește guvernul: Războiu, adică cu orice mijloace violente sau volnice să treacă cu tot dinadinsul reforma militară în timpul cel mai scurt.

Noi îl credeam pe Khuen-Héderváry mai deștept. Să manifeste atâta încredere în sine, numai pe presupunerea că națiunea e cu dânsul. *Națiunea va izbândi și va trebui să izbândească* — a declamat Khuen-Héderváry. Și noi suntem de aceeași părere că națiunea va trebui să izbândească, dar nu pentru guvern, ci *contra guvernului*. Dacă Khuen are încrederea deplină a Coroanei, el nu poate trage încheierea că se bucură și de încrederea poporului. Dacă el are împunericire din partea monarhului să înceapă lupta cu toate mijloacele pentru reformele militare — nu urmează de aici, că și națiunea îi va îngădui aceasta. Știm prea bine, că guvernul lui Khuen nu vrea să plece, nu vrea să moară, ci ar dori o vecinicie să păstreze frânele puterii și să șadă pe banca ministerială. Și de aceea

înșală Coroana, cearcă să înșele partidele opoziționiste și apoi și poporul. Rezultatul însă va fi că guvernul lui Khuen va ieși înșelat.

Cu'n aer de sinceritate, ministrul-președinte, fără să roșească, a debeat zeci de infamii ca să-și motiveze politica sa.

— „Nu putem — a spus el — să retragem reformele militare, în favoarea unei alte reforme, pe care nici nu o avem gata!”

De ce n'o aveți gata? — tocmai aceasta e întrebarea ce i-o pune guvernului popoarele țării. De ce regele de atâția ani a promis că cea dintâi reformă ce se va înfăptui va fi reforma electorală. Și au trecut cinci ani — și guvernele ce s'au perindat, s'au ocupat de alte faceri.

Și Khuen-Héderváry și la aceasta a avut un răspuns îndrăzneț, comentând în mod greșit și fals discursul tronului. Iată ce a spus: Faptul că 'n masagiul tronului e pus în primul rând rezolvarea reformei electorale, prin aceasta a vrut să arete numai importanța acestei probleme, dar nu și deslegarea ei înaintea altor probleme.

În general tot ce a spus Khuen-Héderváry în ședința de Joi a Casei țării, a fost numai fățarnicie, vorbirea unui avocat care vrea să apere o faptă criminală. N'a dat nici o garanție că guvernul va veni cât de curând cu'n vot universal, secret și deopotrivă pentru toți — ci a spus-o fără încredință că deocamdată nu voiește să știe de altă reformă, decât de aceea a reformei militare. Apoi de abea va veni cu o reformă electorală, care să asigure supremația maghiarismului și influența claselor inteligente, adică un drept de vot care să perpetueze situația politică de azi, să lase neștirbit puterea mare politică în mâna claselor feudale, aristocratice, iar poporul să rămână mai departe cu'n drept iluzoriu, turmă de cumpărare și vânzare. Aceasta e o provocare de războiu, care se va termina cu izbânda poporului și prăbușirea guvernului lui Khuen.

Intrunirea pentru votul universal.

Rare-ori s'a ținut în Budapesta o adunare populară, care să fie atât de pătrunsă de caracterul revoluționar, ca cea de Dumineca trecută. Se vedea în entuziasmul publicului reerutat din toate păturile sociale, precum și în hotărârea și vehemența vorbitorilor dorința de a lupta în ciuda tuturor piedicilor, în parlament și în viața publică, pe stradă și pretutindeni pentru dobândirea unei reforme electorale nefalsificate și cinste. Dorul a prins de luptă a muncitorimeii din Capitală s'a manifestat și 'n aplauzele și ovatiile însuflețite cu cari au răspuns la îndemnul revoluționare ale oratorilor — *ca la violența de sus a guvernanților, să se răspundă cu violența de jos a poporului*.

Dăm mai jos pe scurt decursul acestei adunări, ținute în sala constructorilor, la care au luat parte peste 5000 de cetățeni.

Tov. Weltner a salutat asistența în numele convocatorilor.

Dr. Krejcsi spune că liga pentru votul universal, în numele căreia vorbește, partidul justhist și cel socialdemocrat vor duce lupta umăr la umăr pentru reforma electorală.

Deputatul Iuliu Györffy a zugrăvit calvarul votului universal, atacând cu violență parlamentul de azi. Majoritatea coruptă a Dietei de azi reprezintă numai minoritatea națiunii. Am început lupta contra acestui parlament, dar pe noi războiul acesta nu ne va mătura, căci luptăm împreună cu poporul. Va veni curând vremea, că nu numai prin intruniri, ci prin fapte vom trebui să ne manifestăm. Dacă strămoșii noștri au cucerit drepturile lor în lupte sângeroase, și noi trebuie să facem același lucru. (Aplauze furtunoase.)

Tov. Desideriu Bokányi într'o satiră mușcătoare a arătat că politica lui Khuen e o adevărată comedie. Când voiește să pacteze cu partide, când vrea războiu și mereu spune la minciuni, mereu face pe profetul,

Meditațiuni.

De: Sully Prudhomme.
Omul înțelept.

„Noi singuri avem suferit, — voi vite, nu aveți Nimic — grăește omul —, nici simț, nici cugetare, Vă pot ucide 'n voie și fără vre-o mustrare, Căci jugul numai vitei dă dreptul unei vieți.

El codrii vechi râtează strigând: „De ce țineți Privirea ațintită spre cer cu îngâmfare?”
Ce sunt aceste toate? Hoții, nerușinare, —
Dar el le schimbă 'n glorii slăvite de poeți.

Din tot ce viețuește își face omul slugă
Și numai de plăcere înjunghie, subjugă,
Vărsând adesea sânge fără a avea folos.

Om, sclav cu fața albă! Când Cezarul falos
Te-apasă, nu te plânge; cel mult ai drept la rugă:
Cu cei mai slabi ca tine n'ai fost mai omenos!

Reîntoarcere.

Pe când trăiam departe și singur ca 'n pustie,
Nutrimu-mă cu visul, ferindu-mă de muncă, —
Precum un laș, netrebnic, ce grijile și aruncă
Spre a petrece traiul în dulce lenevie.

Jelind lovi auzu-mi un gren suspin. Pornise!
Din târg sau dela sate? Din câmpul de bătaie,
Ori dela cel-ce zace pe umedele paie,
Sau dela biet soldatul cu rănille deschise?

Am tresărit... Cum poate să nu te înfloare,
Cutromurând de plânsul sârmanului ce moare
Inveninat de chinuri, cu răni însângerate?

Acel suspin m'apasă greoiu, ca o mustrare
De cuget; mi-i rușine, simt lacrimi și-mi pare
Că omul care oftează mi-e rudă, ori mi-e frate.

Trad. de: Rodion.

Familia și căminul casnic de azi.

Un scriitor celebru a zis: „constituția familiei este simplă ca tot ce este sublim.”
Ea e formată din trei lucruri unite în armonie: tatăl, mama și copilul, sau din punct de vedere social: un rege, un ministru și poporul. Tatăl este o autoritate indiscutabilă, mama un ministru devotat, iar copiii, un popor supus prin dragoste.

Autoritatea tatălui se exercitează mai mult asupra copiilor, decât asupra mamei; iar aceasta la rândul ei, ca să joace rolul unui ministru care-și cunoaște perfect misiunea, trebuie însă și ea să aibă o cultură înaltă, cunoștințe speciale pentru a profesa puterea ei cu o autoritate legitimă.

Autoritatea ei nu trebuie să fie aspră, căci ea trebuie profesată mai mult în sinul, centrul casei; domeniul ei, proprietatea ei peste

care e suverană, e Vatra casei. Ea e regina casei, bărbatul e un simplu mosafir, când femeia știe să fie albină în gospodărie, nu doar că prin asta înțeleg să fie rea, cicălitoare, se înțepe ca albină, nu, departe de ideea asta, prin aceasta am vrut să zic că femeia să ție în căsnicie prin hărnicia ei, locul acela, pe care-l ține albină în stup.

Adevărații discipoli ai moralei sunt femeile a zis Jules Simon; da, așa este; căci ele sunt acelea cari pot povățui binele, ele pot recompensa devotamentul prin mângâiere, ele pot da exemplul de curaj și tot lor le stă în putere a desvolta în copii lor sentimentele cele mai înalte.

Dar ori-cât de plăcută ar fi misiunea femeiei pe pământ, ce ar putea face fără concursul legilor, cari sunt făcute în favorul bărbatului? ce ar putea face când regele, bărbatul ei, nu vrea să știe sau nu vrea să ție în frâu poporul, micul său regat?

Nu vrea să ție în seamă nimic bărbatul, căci el crede că nu e creat decât pentru a se desfăta în plăceri, a-și petrece viața în desfrânări, baluri, serate, distracții de moravuri ușoare, caută fericirea pretutindeni, unde legea nu-l cheamă la răspundere, de datorile ce și el trebuie să le aibă către

până ce a ajuns la o margine de drum, unde îi stă zidul de neocolit: votul universal. Noi ne-am săturat acum cu promisiunile sale înșelătoare. Două căi îi rămân deschise guvernului: sau dizolvarea parlamentului, sau întrebuintarea violenței. Până acum mișcarea masselor a fost pacinică. Nu-i bine să se vorbească masselor de folosirea violenței. Noi suntem puterea organizată. Priviți numai în Germania cu cei 4¹/₂ milioane de alegători socialdemocrați, ce putere uriașă reprezintă. La violența guvernului vom răspunde cu violență.

Dr. Marcel Baracs în numele ligei electorale critică actualul guvern, făcându-l pe Khuen-Héderváry șofer, în al cărui automobil șede contele Tisza.

Dr. Mihail Szalay spune că numai votul universal poate fi punctul de plecare al unei Ungarii noi.

Contele Batthyány arată că poporul va știe ce să facă, când guvernul va face uz de violență.

După ce au mai luat cuvântul în numele femeiniștilor, Vilma Glücklich pentru dreptul vot al femeilor, la care a răspuns dr. Kunfi, s'a citit o rezoluție prin care se cere ca reforma electorală să fie prima problemă parlamentară, care să fie ridicată la lege.

Câteva propuneri primite de congres.

În darea de seamă a congresului din numerile trecute ale gazetei noastre, nu ne-am ocupat de câteva propuneri făcute de unii tovarăși înainte de a se încheia congresul. Le publicăm acum.

Delegatul tovarășilor sârbi, tov. *Teodorovici* a făcut propunerea ca și românii socialiști să adereze la hotărârea: ca odată la trei luni toate naționalitățile socialiste din Ungaria să se adune în conferința lor pentru a desbata asupra celor mai prielnice mijloace de propagandă socialistă printre popoarele nemaghiare.

În jurul acestei propuneri s'a deschis o interesantă discuție. Mai mulți congresiști au arătat cât de folositoare ar fi aceste conferințe ale naționalităților, ținându-se în seamă mai ales condițiile nespuse de grele, în cari se dezvoltă mișcarea socialistă a naționalităților. Partidul socialdemocrat ungar care recunoaște că guvernul ungar are o ținută mășteră față de popoarele nemaghiare din țară, cade în aceiaș greșală ca și guvernul acesta și 'n locul egalei îndreptășiri între toate popoarele, dă preferință celui maghiar.

De aceia socialiștii nemaghiari din țara asta trebuie în comun acord să se impuie

familie; căci nu e mai puțin adevărat că și lui i-ar trebui încredințată o parte din educația copiilor lui, fie ei recunoscuți de legitimi, ori nu — cu mama lor.

Da, bărbatul e de formă, nu din dragoste, educatorul copiilor săi legitimi, căci de ar fi din propria lui dragoste părintească (ceiace se vede clar la mamă), indiferent ar fi pentru el copilul sau legitim, ori nelegitim și ar căuta atunci să aibă aceiași grijă de existența unuia ca și de a celuilalt; ba-ți vine să crezi — și cu drept cuvânt, că el dacă îngrijește de legitimul său copil, nu face decât să se supuie legii care-l formează, căci altfel cel nelegitim, ca și cel legitim, nu e tot sângele lui? *

Facă-se legile așa fel, încât să se oblige cercetarea paternității și atunci n'am mai vedea atâția celibatari, n'am mai vedea crescând numărul lor ca dovlecii în câmp și nici nu am mai auzi veșnicul cântec din gura lor: „de ce să-mi fac singur beca capului cu copii, când pot trăi mai bine ca cel însurat, sau pe socoteala acestuia?“

Femeia, ori-care ar fi poziția ei socială, e acuzată de către bărbați, de imorală și ei sunt cei dintâi, cari îi ridică dreptul a practica moralitate. I-se zice: poate lungi

și să impună partidului să aibă mai multă considerație față de ei.

Propunerea tovarășilor sârbi e primită cu aplauze de congres.

O altă propunere, aceea a tov. *Crețu* ca să se schimbe titlul „comitetului regnicolar al mișcării socialiste românești“ în comitetul central, este iarăș acceptată de congres.

Apoi congresul s'a încheiat în mijlocul cântărei „Internaționala“.

Pădurile și pășunaturile din munții Carpați.

— *Glas necăjit al unor țărani români.* —

Noi țărani de pe vatra Oltului, cari suntem urmașii iobajilor și chiar din familii boeresti, după-ce s'au segregat pădurile, au rămas și comunele noastre sărace, adică foștii colonii și boerii cu câteva jugăre de pădure, iar celelalte jugăre ce au fost mai bune, mai prețioase, ni-le-a încălecat grofii și erariul, precum și pășunaturile din munți. Cu ce drept, nu știm, destul că noi până ne vedem vre-o două lemne acasă, e vai de noi și de vitele noastre.

Avem tablele de tăiat prin niște locuri pline de prăpastii. Autoritățile administrative ale pădurilor ne-au ferecat prin niște statute pline de paragrafi afurișiți, cari ne opresc de a păduri după puterile noastre. Ne dă voie de a păduri numai dela 15 Septembrie până la 15 Mai, și asta numai două zile pe săptămână cei cu vite, și o zi cei fără vite și cu țiduli din protocol. Vă puteți închipui că noi în Septembrie avem de a sămăna semințele de toamnă până în Octombrie, când mai vine apoi și culesul cucuruzului. De multe-ori când culegem cucuruzul, în pădure este iarnă regulată, dacă nu și jos la câmp. Prin Februarie începem cu căratul gunoiului și sămănatul oveselor și pusul crumpenilor până la sfârșitul lui Martie. În Aprilie este pusul cucuruzului. Și încă nu am isprăvit cu sămănatul și iată 15 Mai a expirat, iar pădurea se încuie, se zăvorește.

Iar supraveghetorii silvanali se tolănesc la umbra codrului și aud cântecul cucului tocmai atunci, când noi am avea timpul de pădurit. Toate sămănaturile sunt atunci în pământ. Și ar fi timp de aproape o lună de zile de răgaz, dar degeaba dăm jalbe la administrație să ne prelungească termenul de pădurit, motivate că în decursul iernei n'am putut păduri cu vitele din cauza frigului, a plaiului peste măsură de rău. Dar nimeni nu voiește să țină seamă de plângerile noastre, nu-i permis și pace. Vitele ne-au fost bolnave de unghii și gură,

și minte scurtă. Atunci tu, bărbat cu minte lungă și surțuc scurt, fii apărătorul ei moral, fii tu protectorul și tutorele ei moral, ferește-te tu însuși de a fi autorul imoral și nu pretinde dela femeia ta să fie cinstită, când tu ridici cinstea femeiei colegului tău.

Sau dacă nici una, nici alta nu-ți convine, fii partisanul căsătoriilor libere, nici cum al sclavagiului de astăzi, căci e adevărată sclavie starea femeiei în societatea de azi. Pretinzi iubire în căsnicie când poate nu v'atî unit decât pentru interes: ea, să-și facă rând în lume, tu, să-ți faci interesele, mai bine, interese cari reclamă bani și pe cari îi găsești în zestre.

Bebel a zis: O viață sănătoasă și o muncă cu spor s'o căutăm, s'o facem cu toții, să practicăm căsătoriile libere întemeiate pe dragoste și dragostea pe știință; iar copii născuți din astfel de căsătorie să-i lăsăm sub ocrotirea statului odată cu fondul provenit din desființarea moștenirilor.

Atunci toți vom fi uniți și toți copii vor fi ai noștri ca și ai tuturor.

Paula Hudan.

asa că le-a căzut unghiile în timpul lucrului de câmp, ne-a forțat a ținea vitele bolnave toate acasă, așa că nu mai era o viață sănătoasă și totuși a trebuit să le ținem acasă. Dacă avem în curte cât de puțin gunoi — la arătarea jandarmilor — solgăbirii ne pedepesc dela 6 până la 20 coroane. Dacă careva îndrăznește a-și aduce ceva crăci de pe jos din pădure, în timpul oprit, supraveghetorii îl arată și e pedepsit dela 5 până la 100 coroane, așa că numai pedepsi primim iar ei dela noi încasează bani de ar putea plăti construirea unui vas de războiu.

Durerile ce le îndurăm noi dela cei-ce ne dominează, sunt fără hotare. Dar până când tot așa? Iubiți frați de suferință! ar trebui ca să protestăm contra acestor purtări fără nici o dreptate. Sătulul nu crede fiamândului; de aceea ei ne mână în jugul exploatării până murim ca vai de noi.

Sperând că nu veți rămânea nepăsători cetind aceste șire scrise în interesul întregii obște, rugăm să ne primiți în lupta voastră spre a ne cuceri și noi cel mai elementar drept de existență și dreptul de vot universal, egal direct și secret.

Trăiască libertatea, egalitatea și socialismul internațional! Trăiască votul universal!

Streja-Cârțișoara, 1 Februarie 1912.

Cățiva țărani.

Viața politică și socială.

ÎN ȚARĂ.

La o cotitură a drumului.

Guvernul lui Khuen-Héderváry stă rău de tot. Prăbușirea sa e apropiată. Fuga continuă a primului ministru dela Budapesta la Viena și îndărăt — vorbește de o mare desnădejde în tabăra guvernamentală. Khuen-Héderváry, dorea săracul pace cu opoziția, mai ales cu partidul kossuthist. Dar vezi că și aceștia nu primeau pace fără oarecari condiții. Cereau „concesiuni naționale“ în armată, steaguri și embleme noi și introducerea limbei maghiare în procesele militare. Și Khuen voia să obțină aceste concesiuni la Viena, numai ca să păcălească partidul justhist, care cere mereu votul universal — și să treacă apoi reformele militare, dar la Viena Khuen n'a putut dobândi nici o concesie și așa pacea nu-i cu puțință cu nici un partid de opoziție. Partidul lui Kossuth e foarte amărât, că propunerile lui Apponyi, în ce privește schimbările de a dus reformelor militare n'au fost acceptate la Viena. S'a luat astfel posibilitatea lașului partid kossuthist de a se retrage în chip onorabil dela obstrucția din parlament. Și acum când vede că pacea nu-i cu puțință, se declară de asemenea pentru război, ba ce-i mai mult, Kossuth care dorea mereu amânarea votului universal, declară acum într'un articol de gazetă că va lupta și el pentru votarea cât mai grabnică a reformei electorale.

Partidul justhist jubilează, văzând că tot tactica ei de luptă e cea mai prielnică și a eșit învingătoare. Pare chiar că numai reforma electorală va putea rezolva criza actuală din țară.

Khuen-Héderváry a fost Luni de două ori în audiență la împăratul-rege la Viena. Încurcat și zăpăcit, el nu mai știa singur ce să întreprindă și l'a chemat la Viena și pe ministrul de finanțe, Lukács. Ce au făcut, ce au dres — asta se va ști numai zilele viitoare. De-ocamdată Camera deputaților și-a amânat ședințele până Luni. Se crede că criza de acum se va rezolva sau printr'o dizolvare a parlamentului sau în sfârșit prin prezentarea unui proiect de lege de reformă electorală și retragerea reformelor militare.

E chestie de câteva zile — și situația politică se va clarifica.

IN STRĂINĂTATE.

Pentru drepturile cetățenești ale doctorului Rakowski.

În România, partidul socialdemocrat de o lună de zile ține adunări din cele mai mărețe în favoarea tov. dr. Racovski, care de 5 ani a fost prigonit din România, răpindui-se de către guvernul trecut drepturile sale cetățenești. Guvernul conservator de azi, care și-a propus să repare toate greșelile și nedreptățile guvernului trecut, a îngăduit doctorului Racovski să se întoarcă în țară pentru o lună de zile, pentru a-și regula definitiv afacerea sa, situația sa juridică.

În sfârșit astăzi, doctorului Racovski i-a reușit să-și procure actele de cari avea nevoie pentru ca să dovedească că e cetățean român. Sub guvernul trecut ori de câte ori s'a adresat autorităților, ca să-i elibereze vre-un certificat sau vre-o copie — a fost refuzat, a fost scos de sub scutul legilor. Astăzi, schimbându-se regimul, dr. Racovski e pus în posibilitatea să aducă probe directe și de netăgăduit despre cetățenia sa, ceiace va face să rămâie definitiv în România și să conducă la noi lupte și noi izbânzi partidul socialdemocrat din România.

Primul vicepreședinte al parlamentului german — un socialdemocrat.

Noul parlament german constituindu-se, a trebuit să-și aleagă prezidiul. Cum partidul socialdemocrat numără cei mai mulți deputați în parlament — 110 membrii — s'a convenit să i-se ofere un loc în prezidiu, ca primul vicepreședinte. Făcându-se alegerea da președinte, socialiștii numai de formă l'au candidat pe Bebel. Și lucru frumos, nu i-a lipsit marelui cugetător socialist decât 12 voturi ca să fie ales președinte al parlamentului german. La alegerea de prim-vicepreședinte a fost ales tovarășul Filip Scheidemar, fost lucrător tipograf și acum un gazetar dibaciu și bun vorbitor. Clasa muncitoare din Germania are acum pentru întâia oară un reprezentant în prezidiul parlamentului.

Proclamarea republicei chineze.

În fine, după multe încercări, între trupele imperiale și cele republicane, după multe vărsări de sânge, împăratul s'a văzut silit s'o lese mai domol, să înceteze cu împotrivirea și să recunoască republica. În proclamația ce a dat-o publicității spune: Majoritatea covârșitoare a națiunii e pentru republică. E cu neputință să mă împotrivesc dorințelor alor milioanelor de locuitori, în interesul unei singure familie. Împăratul a declarat apoi că poporul e de acum înainte suveran pe destinele sale și-l însărcinează pe generalul Yuan-Schi-Cai cu formarea unui guvern republican-provizor, să trateze cu republicani pentru întemeierea uniunii mari republicane.

Uciderea haiducului Budac.

— *Scrisoarea unui frate țaran din Streja-Cârțișoara.* —

De luni de zile jandarmăria era în urmărirea unei bande de hoți în frunte cu Andrei Budac. Acesta de obicei pe oameni avuți jefuia și apoi împărția banii jefuiți cu cei săraci. De aceea era iubit de țarانی din comitetul Făgărașului. Acum vine vestea că Budac a fost împușcat de jandarmi. Publicăm mai jos scrisoarea unui frate țaran din acele locuri, care ne descrie impresia ce a provocat acolo omorârea lui Budac. Sătenii nu vedeau în el hoțul ordinar, ci haiducul iubitor de libertate și viață ușoară, care fură pe cel bogat ca să ajute pe cel sărac.

În primăvara anului 1911 s'a ivit prin părțile noastre o bandă de haiduci. De a-

ceia a tăbărât o mulțime de jandarmi la noi, au asediat codrii, câmpiile și comunele așa că nu puteau bieții plugari să se odihnească din cauza lor. În puterea nopții se trezeau cu jandarmii în casă, în curte, șură și grădină, răscolind tot ce aveau, căutând mai cu seamă pe căpetenia bandei, născut în Oprea-Cârțișoara și care avea frați și surori și multe neamuri aici, se numea Budac, iar în comuna sa sunt peste 100 de familii tot cu rumele Budac, din care cauză jandarmăria a suspionat întreaga comună.

Cam prin August s'a retras jandarmăria pe la posturile lor. Dar n'a trecut mult, și numitul Andrei a venit în sat, fiindcă auzise dela cineva că primarul comunal ar fi zis, aă el ar fi în stare să-l prindă. Și într-o noapte Andrei Budac s'a dus la casa primarului, bate în ușă și-i zice: Măi, dormi? primarul îi răspunde: Dorm, Andrei. Ai jandarmi în casă? Primarul: Nu am! Budac a intrat apoi în casă și l'a luat pe primar cu forța și l'a dus la căreiuimă, unde a plătit multă beătură și au stat până mai la ziuă, când apoi Andrei a plecat spre codru. Primarul a raportat cazul la prim-pretorele, ceia-ce a făcut de ne-au venit iară câteva sute de jandarmi și căpitani până la maior și general, cari nu s'au depărtat de aici până prin Decembrie 1911. În acest interval au avut loc vre-o două ciocniri cu haiducii. Odată în pădure unde a fost și rănit un jandarm. A doua oră în comuna Oprea-Cârțișoara, unde Andrei avea afacere cu niște femei tinere. Câțiva jandarmi l'au observat, însă el a dat cu pușca după ei, dar fără să-i rănească. Au descărcat și jandarmii câteva focuri, dar fără succes. Andrei s'a depărtat. Apoi când a sosit frigel sdravăn, Andrei nu s'a mai mișcat, iar jandarmăria s'a retras.

Pe la 28 Ianuarie 1912 s'a ivit Andrei din nou, însă într-o stare de beție strașnică, și a intrat în mai multe case. Și nici el n'a știut cu cine are aface noaptea. A luat cu sine pe mai mulți feciori din comună și i-a îmbiat cu băutură, i-a dus apoi prin sat. În 29 Ianuarie 1912 iară a băut Andrei fără măsură. În aceasta zi de dimineață au tot sosit câte doi jandarmi, până s'au făcut vre-o 12—16 și s'au pus în rând cu luda vânzătorul. Și la jumătate la 11 s'au dus până la locul de lângă crășma comunală din Oprea-Cârțișoara. Aici a fost urmat de jandarmi și i-au zis să iasă afară. De două ori i-s'a zis și a treia oară au descărcat focuri cari i-au găurit inima. Budac a făcut 2—3 pași și apoi a căzut mort. Jandarmii însă au urmat cu descărcarea puștilor, nimerindu-l în piept și i-au mai tras încă 7—8 focuri. Și așa cadavrul lui Budac a rămas nemișcat acolo până în 31 Ianuarie 1912, când a sosit comisiunea. A fost dus apoi în cancelaria comunală, unde în urma autopsiei s'au găsit 9 gloanțe în corp și unul în mână, două gloanțe au trecut prin inimă și unul prin bierile inimei și celelalte prin ficăți și intestine. La el nu s'a găsit nici un ban, deși sunt martori, cari spun că au văzut la el înainte de a fi împușcat două-trei sute de coroane. Pușca i-a fost goală în momentul luptei. Luda-i trăsesse patroanele afară. S'au găsit la el vre-o 60—70 patroane. Un inel scump s'a găsit la el. S'a dat voe fraților lui să-l ducă acasă să-l înmormânteze cum vreau. Din 29 Ianuarie până la 1 Februarie era un adevărat pelerinagiu. Țarانی comitatului Făgăraș, Sibiiului și Cârțișorii, au venit spre a-l vedea. Budac era foarte voinic, cu o înfățișare cruntă, purta barbă cam rară, brună. La înmormântare au luat parte vre-o 400—500 de persoane; i-s'au pus patru brazi pe mormânt, l'au dus 6 feciorii voinici pe lăstare, îmbrăcate cum se îmbracă călărașii la nuntele țărănești. S'au făcut 6 fotografii, două cum a zăcut pe loc, împușcat, patru la înmormântare, una dinaintea ușii în curtea părintească, două pe stradă și una la cimitir în comună.

Mișcarea sindicală.

— **Greva minerilor din Belgia.** În regiunile minelor din Belgia domnește foamete și cumplită sărăcie. De șasă săptămâni sunt în grevă 30.000 de lucrători mineri, dintre cari numai jumătate sunt organizați. Ceilalți colindă străzile, cerșind. Pâine uscată, muiată în apă, sau coaje de cartofi culese din gunoi și presărate cu sare e singurul prânz, singura cină. Și sunt sute cari n'au nici atâta. Mai ieri, un grup de 500 de greviști au jefuit o trăsură cu pâine. *Furtul de pâine, nu este furt*, a declarat democratul Jamson.

Sute de mii de lucrători suferă de pe urma acestei greve, căci din cauza lipsei de cărbuni, industria e păgubită, fabricile își întrerup funcționarea. Și față de situația această grevă ce răspunde guvernul: *Nimic nu se poate face.* Pentru ce? fiindcă a intervenit odată pe lângă proprietarii de mine să se împace cu lucrătorii și aceștia n'au voit. Dar dacă n'au voit, un guvern conștient de datoria sa trebuie să-i silească să curme cu îndărăticia lor.

— **25.000 lucrători eschiși dela lucru.** Societatea fabricantilor de fer și metal în ședința lor ultimă au hotărât ca la 24 Februarie st. n. să concedieze (eschidă) pe toți lucrătorii dela fabricele lor, asta ca răspuns la repetatele greve ce s'au declarat în săptămânile trecute în diferite fabrici. Deputatul justhist Teodor Batthyány va interpela guvernul în această chestiune, invitându-l ca să intervieva pentru ca fabricanții să trateze cu lucrătorii ca să încheie pace. Gazetele din Budapesta se exprimă foarte aspru de hotărârile fabricantilor de a arunca pe stradă 22.000 lucrători, numai pentru ca la primăvară, când începe sezonul de lucru în aceste fabrici, să poată afla brațe de muncă ieftine. Până și ziarul kossuthist „Egyetértés“ se pronunță pentru lucrători, spunând că și *pumnii celor 22.000 lucrători înseamnă ceva și nu numai pungile cătorva fabricanți.*

Fondul de agitație.

Rectificare. În numărul 1 al foii „Glasul poporului s'a strecurat o greșală în dărea de seamă. La cheltueli „onorariul administratorului“, în loc de 118 să se citească 115.

S'a primit 9 coroane dare de partid dela secțiunea din Budapesta.

Grupul român socialist din Viena a trimis pentru fondul de agitație 20 coroane. Comitetul exprimă pe această cale vtile sale mulțumiri. Iată numele donatorilor: G. Apolzan 1-20, C. Georgescu —50, P. Ioaneți —50, N. Moraru —50, G. Hoppe —50, A. Hoppe —50, Iosif Hoppe —50, Ionel Mălăescu —50, H. Tomescu 1—, Petru Ioanov —50, D. Plămădă —50, Ștefan Kisch —40, L. Rintzler 1—, Ilie I. Curescu 1-20, Christache Călinescu —50, Mihail Huștiuc —50, L. Baloșan 1-50, Ioan Vrabie —50, Grigorie T. Ludu —50, E. Wilhelm —50, Nicolae Ivan —50, Grozav Simon —50, Ioan Balaci —40, Mihail Ionescu —50, C. G. 1—, dr. Brauer 1—, Mathias Golob —40, Pucojl Georg —40, Spicka Ventel —40, Ios. Spacek 1—, A. Tanzer —40, N. N. —20 coroane. Total: 20— coroane. G. Apolzan, președinte.

„Adevărul“

și

„Glasul Poporului“

sunt singurile foi românești, cari apără interesele muncitorimei. Fie-care muncitor român are datoria morală a le abona, ceti și răspândi pretutindeni. *Comitetul.*

Activitatea noastră.

Petrecerea secțiunii române din Budapesta care a avut loc în prima zi a Crăciunului românesc, dată în onoarea congresiștilor și în folosul *fondului de agitație* a avut o reușită frumoasă. Programul în mare parte socialist. Aranjatorii au înțeles și petrecerea aceasta pentru propaganda ideilor noastre. Muncitorii veniți la petrecere au căpătat pe lângă distracție și cunoștințe. În tablourile vivante cari au reprezentat „Munca în trecut, prezent și viitor”, asistența a văzut trecându-i pe dinaintea evoluția muncii. Tablourile vivante au făcut o impresie puternică. Tovarășul Jean Avramescu cu „Conferința contra tutunului” a stîrnit hohote de ris. Din nou s'a constatat ce element minunat e tovarășul Jean pentru teatru numai... dacă nu s'ar baza așa de mult pe sufer.

Tovarășul Ciser, ca întotdeauna, și acum a fost la înălțime. A declamat „Copilul cântător” și „Decebal contra poporului” cari au stîrnit aplauze nesfârșite. „Era noaptea”, serenadă de tovarășii Ilariu Boiu, Teodor Chiorean, Ioan Maer și Mișu Manolescu, a cucerit cu desăvârșire publicul, așa că ei au fost siliți a mai cânta vre-o trei cântece ardelenesti, cari au fost acoperite cu aplauze ce nu mai conteneau. A urmat „Spre mîntuire”, dramă în trei acte de Ernest Garami, tradusă de tov. I. Ciser. Toți și-au interpretat rolurile foarte bine. Tovarășa Irma Alecu în rolul „Bătrânei” officioasă a fost foarte naturală. Tovarășa Paraschiva Ciser și-a interpretat cu mult talent și simț rolul „Fetei muncitoare” pe care o zdrobeste fizicește și moralicește alcătuirea socială de azi. De asemenea au jucat bine și tov. Mihai Alecu și Jean Avramescu, în rolurile muncitorilor socialiști conștienți. Tov. Ciser în rolul „Bătrânului cizmar” care se luptă cu toată puterea să-și păstreze credința și să apere alcătuirea socială de azi, a fost foarte puternic; s'a identificat cu sufletul persoanei pe care o reprezenta, așa că a fost tabloul viu al conservatorului în luptă pentru a-și apăra credința sa. De altfel în tot programul petrecerei s'a văzut mîna dibace a tovarășului Ciser, care a condus și a aranjat întreaga petrecere.

După reprezentație a urmat dans. S'a jucat „Călușerul” de către 8 tovarășii sub conducerea tov. Savu Bârsan. Cei opt călușeri au fost următorii tovarășii: Teodor Cheorean, Arghir Pop, George Androne, Ilariu Boia, Ioan Maier, Ioan Androne, Emil Muscă și Dumitru Marcu. După „Călușer” a urmat „Bătuta” în aplauzele tuturor asistenților. Ambele jocuri au produs a plăcută impresie și un entuziasm de nedescris, vederea costumelor naționale românești și într'un oraș absolut maghiar și încă la o petrecere socialistă. La petrecere s'au încasat 421 coroane 40 fileri. Cheltueli au fost 247 coroane 38 fileri. În casă a rămas pentru fondul de agitație 74 coroane 2 fileri. Suprasolviri au dat: D-șoara Coșniță 1—, d-șoarele Szabó Anus și Teréz 2—, Cornel Ionescu —20, Emanuil Epescu 1—, Schuster 1—, I. Brățfălean 1—, dl D. Birăuț 2—, dl dr. Lința 4—, I. Vițelar 2— coroane. Acestea comitetul le aduce mulțumiri în acest loc.

Adunarea generală anuală a secțiunii române din Budapesta s'a ținut Duminică seara, în 11 februarie în sala restaurantului din Népszínház-utca numărul 5.

Tovarășul Ioan Flueraș a fost ales de președinte. D-sa salutând pe cei prezenți în numele comitetului, face pe tovarășii atenți de darea de seamă a comitetului și dacă cineva are de obiectat ceva, să ia apoi cuvîntul. A urmat raportul secretarului, făcut de tovarășul Iosif Ciser. D-sa zugrăvește pe larg activitatea comitetului în cursul anului trecut.

E drept că s'ar fi putut face și mai mult, dar ne-au lipsit toate mijloacele materiale.

De pildă localul secțiunii nu e nici odată stabil, de oarece nu ne aflăm un local potrivit, unde s'ar putea desfășura o activitate mai rodnică, care să atragă elemente cât mai multe. Se poate apoi că și comitetul nu și-a făcut datoria pe deplin, însă întru cât i-a stat în putință și-a dat silința să îndeplinească chemarea sa. A aranjat 36 de conferințe științifice, 6 excursiuni în timpul verei, în diferite părți pitorești din jurul Budapestei. S'au ținut apoi serate literare și o petrecere cu o piesă teatrală și dans, cu ocazia congresului. Toate au reușit bine moralicește și au adus un frumos venit bănesc. În sfârșit comitetul a căutat prin toate mijloacele să răspândească cât mai mult ideile mîntuitoare, să deie o educație reală membrilor din secțiune, câștigând și pe alți membri noi.

Iși încheie raportul, rugînd pe tovarășii să ia la cunoștință darea de seamă.

Urmează apoi darea de seamă a cassei. Raportor este tovarășul Pavel Buciumeanu, controlor, deoarece tovarășul G. Boieriu, cassai, din cauze familiare n'a putut lua parte la ședință. Tovarășul Buciumeanu arată că veniturile se ridică la 493-21 cor., eșitele au fost de 413-12 coroane, dintre cari 74 coroane au fost date pentru fondul de agitație a comitetului central român. În casă au rămas 80 coroane 9 fileri. Față de anul trecut, când au fost numai 2 cor. 60 fileri, e un spor frumos. Darea de seamă a controlorului tot tovarășul Buciumeanu o face, spunînd că a controlat activitatea și cassa comitetului în cursul anului și a găsit toate în regulă. Cere adunarea să ia la cunoștință darea de seamă generală.

Darea de seamă a bibliotecii nu s'a putut face, deoarece bibliotecarul, tovarășul Miron Albani este plecat în provincie. După aceasta tovarășul Flueraș, președinte, deschide discuția asupra dăreii de seamă. la cuvîntul tovarășul Toma Vintilă, care critică comitetul pentru neglijența sa în mai multe direcții. Roagă comitetul să nu se mai întample așa ceva în viitor și ia la cunoștință darea de seamă.

Tovarășul Ciser răspunde la observațiile făcute. Tovarășul Grădinar critică și mai energic activitatea și darea de seamă și acuză comitetul că are rolul de autocrat și antidemocrat.

Au mai vorbit tovarășii Enciu Atanose, P. Blaga, T. Vintilă, Ștefănescu făcînd diferite observațiuni asupra tacticii ce trebuie să o aibă comitetul. Tov. Ciser în cuvîntul său de închidere a răspuns la toți vorbitorii. Procedîndu-se la alegerea noului comitet s'au ales următorii tovarășii: Tiron Albani, George Budean, Niculae Ungur, Iosif Ciser, Ioan Flueraș, Pompei Blaga, Mișu Manolescu, Teodor Chorán, Ilarie Boia, Comitetul de control, George Grădinar, G. Boier. După alegerea comitetului tovarășul președinte încheie adunarea.

Apel către tovarășii. Sunt rugați acei tovarășii, cari vor avea următorii vechi numeri din foile noastre să binevoiască a dona pentru redacția și administrația noastră: Nr. 2, 3 și 7 din anul 1908 din „Glasul Poporului”; Nr. 1 și 6 din anul 1908 din „Adevărul”; Nr. 1 din anul 1909 din „Glasul Poporului”; Nr. 2 din anul 1910 din „Adevărul”. Mai departe sunt rugați acei tovarășii, cari au colecții întregi din anii primii 1903—1907, să facă bine a ne comunica acei tovarășii cari le au, pentru că avem lipsă de ele și le rescumpărăm.

Salutare frățească:

Redacția și administrația.

Poșta redacției.

Mai multor tovarășii. Cu privire la rezultatele tratativelor pentru foaia săptămînală, eu nu pot răspunde. La aceste este chemat comitetul central. *George Grădinaru.*

Redactor-responsabil: **Joan Flueraș**

Tipografia Világosság, societate anonyma, Budapesta, VIII., Conti-utca 4.

22703
1911. număr, B.

pkasz. 3188
1910.

Öfelsége a király nevében!

A budapesti kir. büntető törvényszék mint sajtó-esküdtörbíróság a Mikovich Lajos kir. törvényszéki bíró elnöke alatt, Saly Dezső kir. táblai bíró és dr. Ruttkay István kir. törvényszéki bíró, valamint dr. Mann Hugó kir. törvényszéki jegyző, mint jegyzőkönyvvezető részvétele mellett, a kir. ügyészségnek 1910. évi 61894. szám alatt kelt vádiratában Cristea Aurel ellen nyomtatvány utján elkövetett igazgatás vétsége miatt foglalt vád fölött a kir. törvényszéknek 1911. évi 18381. szám alatt kelt végzése folytán dr. Balás Elemér kir. ügyésznek, mint közvádlónak, a szabadon levő vádlottnak és dr. Ladányi Armin ügyvédnek, mint védőnek jelenlétében, 1911. évi április hó 22. napján Budapesten megtartott nyilvános főtárgyalás alapján, a vád és a védelem meghallgatása után következőleg

ittél:

A kir. esküdtörbíróság az esküdtek azon határozata alapján, mely szerint a következő kérdésekre:

1. főkérdés.

Bűns-e a vádlott Cristea Aurel, mint bejelentett felelős szerkesztő abban, hogy a Budapesten nyomtatott „Adeverul” című román nyelvű időszakos lapnak 1910 október 16-án kiadott 10. számában „Portugalia republica” felirattal közzétett cikknek a vádiratban megjelölt szavaival a király személyének sértettségét mégtámadta?

Igen, vagy nem?

Hétnél több igennel és

2. főkérdés:

Bűns-e a vádlott Cristea Aurel, mint bejelentett felelős szerkesztő abban, hogy a Budapesten nyomtatott „Adeverul” című román nyelvű időszakos lapnak 1910 október 16-án kiadott 10. számában „Portugalia republica” felirattal közzétett cikknek a vádiratban megjelölt szavaival az alkotmányos államformát mégtámadta?

Igen, vagy nem?

ugyancsak hétnél több igennel feleltek;

a szabadlábbon levő Cristea Aurel 29 éves, gör. kel. vallásu, nagyszobeni származású és illetőségű, budapesti lakos, magyar honos, nős, 3 gyermekkel bíró, vagyontalan, katona nem volt, 6 elemi osztályt végzett, nyomdász és az „Adeverul” című lap szerkesztője vádlottat, mint az 1848: XVIII. t.-c. 33. §-a szerinti bejelentett felelős szerkesztőt bűnsök mondja ki a Btk. 173. §-ába ütköző, nyomtatvány utján elkövetett igazgatás vétségében s ezért őt a Btk. 173. §-a alapján a fogvatartás napjától számítandó négy (4) hónapi államfogházra itéli.

Az 1848: XVIII. t.-c. 35. §, illetőleg a Bp. 574. § utolsó bekezdése alapján kötelezi az „Adeverul” című lap kiadóját, hogy a jelen ítéletet indokaival együtt jogerőre emelkedése után a kir. ügyészség által részére e célból történő kézbesítése után a nevezett lapnak legközelebbi számában az 1848: XVII. t.-c. 35. §-ában megjelölt büntetés terhe, alatt tegye közzé.

Kötelezi vádlottat a Bp. 480. §-a alapján, hogy a felmerült és felmerülendő összes eljárási és rabtartási bünygi költségeket az 1890: XLIII. t.-c. értelmében az államkincstárnak térítse meg; ezen költségeket azonban az idézett t.-c. 4. §-a értelmében vádlott igazolt vagyontalansága folytán egyelőre behajthatatlanoknak nyilvánítja.

Végül elrendeli, hogy ezen ítélet jogerőre emelkedése után a Bp. 494. §-a értelmében a büntetés végrehajtása végett, valamint az elrendelt hírlapi közzététel végett az „Adeverul” című lap kiadója részére leendő kikézsítés és a közzététel ellenőrizhetése végett is a budapesti kir. ügyészséggel közöltessék.

Indokok:

Az esküdtek a hozzájuk intézett 1. és 2. főkérdésre hétnél több igennel feleltek.

A bíróság az esküdtek határozatát alakjára nézve szabályszerűnek, tartalmára nézve pedig világszónak találta és sem a Bp. 370. §-ában szabályozott helyesbítő eljárás elrendelését nem látta szükségesnek, sem a Bp. 371. §-ában biztosított jogának gyakorlására nem látott okot fenforogni.

Mint hogy pedig az esküdtek által igenlően eldöntött kérdésekben foglalt tényállás a Btk. 173. §-ába ütköző, nyomtatvány utján elkövetett igazgatás vétségének tényálladékát állapítja meg, vádlottat ebben a büntetendő cselekményben a Bp. 374. §-ának rendelkezéséhez képest bíróság is bűnsöknek kimondani és megbüntetni kellett.

A büntetés kiszabásánál a bíróság tekintetbe vette enyhítő körülményként, hogy vádlott a vád-beli cikkért csak másodfokon, mint bejelentett szerkesztő volt felelős és hogy a cikk az ő távollétében jelent meg, bár kellő gondosság kifejtése mellett a cikk megjelenése megakadályozható lett volna, viszont súlyosítottként, hogy a cikk kettős irányzatú, amennyiben a király személyének sértettségét és az alkotmányos államformát mégtámadta meg, továbbá, hogy a vádlott igazgatás vétsége miatt már büntetve volt.

Ezen körülményeknek figyelembe vétele mellett a bíróság a kiszabott büntetést találta megfelelőnek.

Az ítélet egyéb rendelkezése a bűnsök megállapításának folyamánya s a hivatkozott §§-on alapul.

Budapest, 1911 április 22.

A budapesti kir. büntető törvényszék.

Dr. Knoblarich, jegyző. Dr. Baloghy, elnök.